

Jaarverslag Lentis Research 2011

Dr. Stynke Castelein
Leonie Bais, M.Sc.
Dr. Rikus Knegtering

Lay-out en tekstverwerking: Mw. Ellen Klein
Omslag ontwerp: Grafisch Centrum Zuidlaren
Druk: Grafisch Centrum Zuidlaren

INHOUDSOPGAVE

LENTIS RESEARCH	4
ALGEMEEN	4
ACTIVITEITEN	5
ONTWIKKELPUNTEN	6
PLAN KOMEND JAAR.....	7
PERSENELE BEZETTING	7
ONDERZOEK BINNEN DE ZORGGROEP LINIS	8
ALGEMEEN	8
ACTIVITEITEN	8
ONTWIKKELPUNTEN	16
PLAN KOMEND JAAR.....	16
PERSENELE BEZETTING	17
ONDERZOEK BINNEN DE ZORGGROEP DIGNIS	18
ALGEMEEN	18
ACTIVITEITEN	18
ONTWIKKELPUNTEN	19
PLAN KOMEND JAAR.....	19
PERSENELE BEZETTING	19
ONDERZOEK BINNEN DE ZORGGROEP JONX EN HET ATN	20
ALGEMEEN	20
ACTIVITEITEN	20
ONTWIKKELPUNTEN	22
PLAN KOMEND JAAR	22
PERSENELE BEZETTING	23
ONDERZOEK BINNEN DE ZORGGROEP WELNIS EN HET CIP.....	24
ALGEMEEN	24
ACTIVITEITEN	24
ONTWIKKELPUNTEN	25
PLAN KOMEND JAAR.....	25
PERSENELE BEZETTING	25
ONDERZOEK BINNEN DE ZORGGROEP FORINT EN DE VAN MESDAG KLINIEK	26
ALGEMEEN	26
ACTIVITEITEN	26
PLAN KOMEND JAAR.....	31
BIJLAGE: PUBLICATIES PER ZORGGROEP.....	32
LINIS.....	32
JONX/ATN	38
WELNIS/CIP	40
FORINT/VAN MESDAG KLINIEK	41

Lentis Research

Algemeen

Lentis Research streeft ernaar een inspirerende, innovatieve en flexibele organisatie te zijn. Het stimuleren en ondersteunen van medewerkers die onderzoeksactiviteiten ten behoeve van de zorgverlening willen ontplooiën, is een belangrijke doelstelling. Binnen de gestelde doelen heeft Lentis Research zich ontwikkeld tot een bruisend ontmoetingspunt van onderzoekers en behandelaren binnen de psychiatrische zorg. Het jaarverslag 2011 neemt u mee in de onderzoeksactiviteiten van alle zorggroepen binnen Lentis.

Lentis Research bestaat uit een aantal organisatorische elementen: de wetenschappelijke adviesraad (WAR), het wetenschappelijk netwerk (WETEN), projectteams en het onderzoeksbureau. Deze organisatorische elementen zijn uitgewerkt in de update van het beleidsplan in 2011.

In 2011 was het beleid vooral gericht op het uitbreiden van patiëntgebonden onderzoek in de dagelijkse zorgverlening. Ter bevordering van visie-ontwikkeling en kennisverspreiding rond toegepast wetenschappelijk onderzoek, zijn vele presentaties gegeven op verschillende afdelingen binnen Lentis.

Er zijn nieuwe logo's ontworpen voor Lentis Research door het Grafisch Centrum van Lentis. Tevens is er een plek op de website gekomen voor wetenschappelijk onderzoek binnen Lentis. Voorbereidingen zijn getroffen voor een intern Lentis Research Symposium in oktober 2012 waarin patiëntgebonden onderzoek, met name gericht op verpleegkundige interventies, dit keer centraal zal staan.

Vanuit de medewerkers van Lentis Research werden consultaties gedaan aan afdelingen binnen en buiten Lentis op het gebied van innovatief wetenschappelijk onderzoek.

De medewerkers van Lentis Research onderhielden actief contact met de vakgroepen Psychologie en Sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen, het Universitair Centrum Psychiatrie en het Rob Giel Onderzoekcentrum van het Universitair Medisch Centrum Groningen. Medewerkers van Lentis Research zijn betrokken als co-promotor bij een aantal promotietrajecten van mensen zowel binnen als buiten Lentis.

Er zijn meerdere subsidie-aanvragen ingediend, waarvan een gedeelte is gehonoreerd. Voor verpleegkundig onderzoek was dit bij ZonMw, Stichting Roos en intern bij Lentis.

Er werd een nieuwe cursus ontwikkeld, genaamd 'Eerste Hulp bij Onderzoek (EHBOz)', waarvan de eerste colleges zijn gestart in het najaar van 2011. Deze cursus richtte zich op het bevorderen van onderzoeksvaardigheden voor medewerkers die zowel HBO of universitair waren opgeleid.

De nieuwe projecten die in 2011 van start zijn gegaan, worden verderop in dit jaarverslag besproken. We hopen dat u met ons, na lezing van dit jaarverslag, tot de conclusie komt, dat innovatie en wetenschappelijk onderzoek binnen Lentis een warm hart wordt toegedragen en dat men open staat voor meer. Hieronder volgt een overzicht van de activiteiten, ontwikkelpunten, plannen voor het jaar 2012 en de personele bezetting per zorggroep van Lentis. Aan het eind van dit jaarverslag vindt u de publicaties en voordrachten per zorggroep.

Activiteiten

Basiscursus Eerste Hulp bij Onderzoek: EHBOz

De basiscursus 'Eerste Hulp bij Onderzoek' laat diverse aspecten van wetenschappelijk onderzoek aan bod komen. Cursisten leren hoe zij artikelen kunnen beoordelen op evidentie, hetgeen direct van belang is voor de dagelijkse praktijk. Tevens biedt de cursus inzicht in moderne onderwijsmethoden en hoe hier vanuit de werkvloer op kan worden aangesloten. De cursus is bedoeld voor psychiaters, (huis-)artsen en andere geïnteresseerden. Deze cursus is gestart in oktober 2011 en loopt tot juni 2012.

Lentis Symposium

In 2011 werd een start gemaakt met het opzetten van een symposium voor onderzoek in de zorg. Op donderdag 11 oktober 2012 zal het Lentis-brede onderzoekssymposium plaatsvinden op het terrein van Zuidlaren, met als titel: '*Zorg voor onderzoek en onderzoek voor zorg*'. De nadruk van dit symposium zal liggen op verpleegkundige interventies in een multidisciplinaire context. Het doel is om zoveel mogelijk Lentis medewerkers te laten zien hoe goede zorg en onderzoek met elkaar verweven zijn. Doel is nog meer medewerkers de weg te wijzen naar de integratie van zorg en onderzoek.

Begeleiding van onderzoek

Binnen Lentis Research werd in 2011 begeleiding geboden aan medewerkers die, al dan niet in het kader van hun opleiding, onderzoek deden. Dit waren promovendi, maar ook verpleegkundigen, artsen en GZ-psychologen in opleiding tot specialist. De mensen waren betrokken bij alle stadia van onderzoek: protocol ontwikkeling, dataverwerking, analyse, rapportage en publicatie. Dit leidde niet alleen tot het succesvol afronden van het wetenschappelijke deel van de opleiding, maar ook tot publicaties in tijdschriften, presentaties van posters en voordrachten op congressen.

Bibliotheek

De bibliotheek van Lentis is van groot belang voor de ondersteuning van innovatie, onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en ter bewaking van het wetenschappelijk klimaat. De bibliotheek ondersteunt het onderzoek o.a. door het geven van onderwijs in zoeksystemen, het bieden van assistentie bij zoekopdrachten bij literatuuronderzoek, het beschikbaar stellen van boeken en tijdschriften, uitleg geven over de elektronische

bibliotheek (digibieb), het versturen van elektronische alerts voor publicaties en het leveren van een bijdrage in het eerder genoemde EHBOz onderwijs. Samen met Lentis Research wordt steeds nagedacht over verbetering van de serviceverlening.

Clinical trials

Lentis medewerkers en Lentis Research zijn betrokken bij een groot aantal klinische onderzoeken, waarbij Lentis het onderzoek zowel zelf initieerde of juist participeerde in onderzoek van derden. Lentis Research is betrokken bij het ontwikkelen, beoordelen (lokale haalbaarheid) en opstarten van clinical trials. Daarnaast is in 2011 ook een fase III geneesmiddelenstudie gestart. Dit laatste met als doel de expertise voor het uitvoeren van geneesmiddelenonderzoek verder uit te bouwen.

Software

In 2011 werd de nieuwste versie van SPSS (SPSS 20), het software programma voor het uitvoeren van statistische analyses, via het Lentis netwerk beschikbaar gemaakt voor alle medewerkers.

Kwaliteitsborging wetenschappelijk onderzoek

Twee medewerkers van de Lentis Research staf doorliepen de landelijke BROK cursus (Bureau Kwaliteitsborging Onderzoek basistrainingen Good Clinical Practice (GCP) en hebben het landelijke examen verbonden aan deze cursus gehaald. Zij zijn opgenomen in het landelijke register van de NFU. Aansluitend aan een lopende clinical trial hebben twee andere medewerkers scholing gehad in de internationale richtlijnen voor Good Clinical Practice. Eén van de medewerkers van Lentis Research participeerde in de Stichting Medisch-Ethische Toetsingscommissie Instellingen GGz (METIGG) hetgeen de informatie-uitwisseling rond Medisch Ethische Toetsing sterk heeft bevorderd.

Ontwikkelpunten

Hoewel er veel bereikt is in de twee jaar dat Lentis Research in deze vorm, als opvolger van RING, bestaat, valt er nog genoeg te ontwikkelen. Lentis Research heeft een kleine bezetting, terwijl er een stijgende vraag is naar het begeleiden van opleidingen (verpleegkundig specialisten, GZ- en KP-psychologen en artsen in opleiding tot specialist) bij het doen van onderzoek. Met de opleidingen binnen Lentis, is een plan ontwikkeld hoe de krachten kunnen worden gebundeld en kan worden gekomen tot een uitbreiding van de bezetting van wetenschappelijk personeel dat onderwijsgerelateerd onderzoek helpt op te starten en te begeleiden.

De METIGG is eind 2011 opgeheven wegens onvoldoende ingediende onderzoeksprotocollen en stijgende kosten. Hierdoor zijn we genooddaakt om komend jaar bij andere, mogelijk duurdere, METc's toestemming aan te vragen. Het budget dat gereserveerd is voor de bijdrage van Lentis aan de METIGG zal terugvloeien naar het

algemene Lentis Research budget en ten goede komen aan aanvragen voor Medisch Ethische toetsing in de toekomst.

Plan komend jaar

Het jaar 2012 zal vooral in het licht staan van het uitbouwen van een groot aantal onderzoeksactiviteiten en het aanpassen van de organisatie van Lentis Research door veranderende behoeftes. Daarnaast blijven de medewerkers van Lentis Research medewerkers begeleiding bieden bij alle facetten van onderzoek. Een aantal afdelingen zoals Dignis (ouderenzorg) en Welnis (o.a. eetstoornissen en persoonlijkheidsstoornissen, emotionele stoornissen) zullen extra worden ondersteund bij het opzetten van onderzoek en het bevorderen van een onderzoekscultuur. Na de evaluatie van de EHBOz cursus is besloten een vervolgcursus en/of een herhaling van de basiscursus EHBOz te geven. Een aantal symposia wordt organiseerd, o.a. een Lentis-breed symposium in Zuidlaren en een symposium in Winschoten. Op de vernieuwde website van Lentis zal actuele informatie van Lentis Research worden geplaatst over nieuw dan wel lopend onderzoek, mogelijkheden voor subsidies, publicaties etcetera.

Personele bezetting

Hieronder treft u de personele bezetting aan van het Centraal Bureau van Lentis Research in 2011.

Dr. Elske Bos	0.22 fte
Dr. Agna Bartels	0.11 fte
Dhr. Hans Berkelmans (CIP)	0.11 fte
Dr. Rikus Knegtering	0.44 fte
Leonie Bais, M.Sc.	0.44 fte
Dr. Stynke Castelein	0.66 fte
Dr. Marte Swart	(zwangerschapsvervanging 15-10-2011 t/m. 31-03-2011)
Secretariële ondersteuning	
Mw. Ellen Klein	0.44 fte

Onderzoek binnen de zorggroep Linis

Zorg voor mensen met een ernstige psychiatrische aandoening

Algemeen

Binnen Linis wordt vooral veel onderzoek gedaan naar psychosen. De meeste onderzoeksprojecten zijn aanvankelijk ontplooid op initiatief van het Universitair Centrum Psychiatrie (UCP), het NeuroImaging Centrum (NIC) en het Rob Giel Onderzoekcentrum (RGOc) verbonden aan het UMCG. Afgelopen jaar zijn er steeds meer onderzoeksinitiatieven vanuit Linis zelf gekomen, al dan niet in samenwerking met partners.

Dat er veel op onderzoeksgebied gebeurt binnen Linis, is ook opgemerkt door de leden van de WAR in het kader van Top Klinische Zorg. Zij hebben ook in 2011 een positief oordeel uitgesproken over de afdeling Linis Groningen (Kliniek en FACT) en de afdeling Linis Langdurige Rehabilitatie (LR) in Zuidlaren, waarbij een vervolgsubsidie werd toegekend om de topklinische zorg aspiraties van de betrokken afdelingen uit te bouwen.

Activiteiten

Onderzoeksprojecten

Onderzoek op het gebied van verpleegkundige zorg

- **Treatment E-assist (TREAT) project**

Er is een digitale module in ontwikkeling waarin er aan de hand van ROM-Phamous screening en de Richtlijn Schizofrenie aanbevelingen voor het behandelplan worden opgesteld. Deze module is er op gericht om verpleegkundigen te helpen in de zorg voor hun patiënten. Na een pilotfase zal er een gerandomiseerde gecontroleerde studie (RCT) worden uitgevoerd om te onderzoeken of de adviezen die door de computer worden gegenereerd leiden tot meer evidence-based interventies door verpleegkundigen.

Onderzoekers: Gert Wolters, MANP, dr. Rikus Knegtering, dr. Marte Swart en dr. Stynke Castelein

Lokatie: nog niet bekend

- **Cognitieve Adaptatie Training (CAT)**

De behandeling van cognitieve stoornissen en hun gevolgen bij mensen met psychiatrische stoornissen zijn veelvuldig onderwerp van onderzoek. Cognitieve Adaptatie Training (CAT) is een psychosociale interventie, die niet gericht is op het verbeteren, maar op het omzeilen van cognitieve stoornissen met als doel het functioneren van de patiënt te verbeteren. Vanaf begin 2013 zal een deel van de patiënten starten met CAT. In de behandeling zal met de patiënt een doel worden

geformuleerd en zal worden gekeken welke (cognitieve) beperkingen hem/haar hierbij in de weg staan. De behandeling zal zich richten op het aanleren van nieuwe routines om deze beperkingen te compenseren. Een voorbeeld is het klaarleggen van kledingsets in aparte dozen voor elke dag van de week om te voorkomen dat de patiënt ongepaste, incomplete of meerdere lagen kleding draagt. Ook kan men bijvoorbeeld een patiënt met een prospectief geheugenprobleem, maar een relatief intact retrospectief geheugen, aanleren om te steunen op gewoontes uit het verleden, bijvoorbeeld het plannen van alle afspraken op een specifiek tijdstip van de dag. De behandeling zal in experimentele vorm worden aangeboden. Dat betekent dat slechts een deel van de patiënten de daadwerkelijke training zal ontvangen. Indien de behandeling effectief blijkt, zullen de overige patiënten die in aanmerking komen voor de behandeling, deze ook aangeboden krijgen.

Onderzoekers: Annemarie Stiekema MSc., Piotr Quee MSc., en dr. Lisette van der Meer.

Lokatie: Landurige Rehabilitatie Zuidlaren

- **Leefstijl/Elips**

Door het gebruik van antipsychotica, genetische kwetsbaarheid en een ongezonde leefstijl, hebben patiënten met ernstige psychiatrische aandoeningen een sterk verhoogd cardiometabool risico. Desondanks ontbreken evidence-based strategieën om somatische comorbiditeit bij deze patiëntengroep te voorkomen of te verminderen. Doel van het onderzoek is het bestuderen van de (kosten-)effectiviteit van een gecombineerde leefstijlinterventie (voeding en beweging) op het cardiometabool risico bij patiënten met ernstige psychiatrische aandoeningen in een intramurale setting. Het leefstijlonderzoek is gestart op meerdere plekken in Noord-Nederland, onder andere bij GGz Friesland. Ook voor deze interventie geldt dat slechts een deel van de patiënten aan de daadwerkelijke interventie zal deelnemen. Indien de interventie effectief blijkt, zal deze afdelingsbreed worden geïmplementeerd.

Onderzoekers: Dr. Frederike Jörg, dr. Lisette van der Meer en mw. Anneke Zijlstra

Lokatie: Landurige Rehabilitatie Zuidlaren en BW's Groningen Stad

- **Triadekaart**

Vanaf augustus 2011 wordt op de afdeling Langdurige Rehabilitatie gebruik gemaakt van de Triadekaart ter verbetering en structurering van het familiecontact. De effecten van het gebruik van de Triadekaart zijn onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Om deze reden maakt op dit moment slechts één van beide teams gebruik van de Triadekaart. Indien de Triadekaart een effectief middel blijkt om de familiecontacten te onderhouden, zal deze afdelingsbreed worden ingezet.

Onderzoekers: Dr. Lisette van der Meer en dr. Joeske T. van Busschbach

Lokatie: Landurige Rehabilitatie Zuidlaren

Projecten in samenwerking met het Neuroimaging Center

- **TRENSS**

Behandeling van negatieve symptomen met repetitieve Transcraniële Magnetische Stimulatie. Met behulp van fMRI, interviews en testen wordt gekeken naar het effect van de behandeling en naar de neurale basis van negatieve symptomen. In december 2011 is er een TMS-apparaat van het UCP naar Zuidlaren verhuisd om aldaar patiënten te behandelen, aangezien daar veel patiënten met negatieve symptomen zijn.

Onderzoekers: Drs. Jozarni Dlabac-de Lange, Leonie Bais, MSc, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. André Aleman

Lokatie: FACT en Kliniek Groningen, Intensieve Zorg Zuidlaren en UCP UMCG

- **REFLEX**

Onderzoek naar het effect van een training ter verbetering van ziekte-inzicht. Dit is een multicenter trial. Er hebben twee groepen bij Lentis gelopen. Momenteel worden deelnemers geworven voor een tweede ronde van de training.

Lokatie: FACT en Kliniek Groningen Stad en de Fasehuizen

Onderzoekers: Dr. Marieke Pijnenborg, mw. Anneke Zijlstra, drs. Ineke Koopmans, drs. Krijn van Berkel en prof.dr. André Aleman

- **EMOZIE**

fMRI-onderzoek naar de neurale basis van ziekte-inzicht. Er is reeds een groep van 40 mensen met schizofrenie onderzocht. Er zal een vergelijking gemaakt worden met patiënten met een bipolaire stoornis die een psychose hebben doorgemaakt en met gezonde deelnemers.

Onderzoekers: Dr. Lisette van der Meer en prof.dr. André Aleman

Lokatie: FACT en Kliniek Groningen

- **BeST**

Behandeling van stemmen met rTMS. In totaal zullen er 48 mensen met aanhoudende auditieve hallucinaties worden behandeld. Er zijn momenteel 47 mensen behandeld.

Onderzoekers: Leonie Bais, MSc, prof.dr. André Aleman en dr. Rikus Knegtering

Lokatie: FACT Groningen

- **RAF**

In dit fMRI-onderzoek wordt een vergelijking gemaakt tussen de neurale effecten van Aripiprazol en Risperidon, waarbij een speciale focus ligt op de frontale hersengebieden.

Onderzoeker: Drs. Edith Liemburg, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. André Aleman

Lokatie: FACT en Kliniek Groningen Stad

- **Communicatie en psychosen**

Fundamentele studie naar de verwerking van taal en emotionele prosodie bij schizofrenie met fMRI en rTMS. De inclusie van patiënten is reeds gestopt en de gegevens worden geanalyseerd.

Onderzoekers: Leonie Bais, MSc, en prof.dr. André Aleman

Lokatie: Er wordt niet meer geworven

- **ABC**

Onderzoek naar het effect van virusremmers op psychotische symptomen, onderzocht met MRI en PET. Hans Klein is verbonden als psychiater aan het Universitair Centrum Psychiatrie. Deelnemers worden geworven in de Kliniek Groningen.

Onderzoeker: Dr. Hans Klein

Lokatie: Kliniek Groningen

Medicatiegerelateerde projecten

- **PalmFlexS project/depotpoli**

Dit is een studie geïnitieerd vanuit het farmaceutisch bedrijf Janssen farmaceutica naar de tevredenheid van patiënten bij het gebruik van depotantipsychoticum Paliperidon Palmitaat. Deze studie is begin 2011 gestart en zal begin 2012 worden afgerond. De studie verloopt volgens planning. Sinds voorjaar 2011 is het middel op de markt gebracht onder de naam Xeplion.

Onderzoekers: Mw. Anneke Zijlstra, drs. Krijn van Berkel en dr. Rikus Knegtering

Lokatie: FACT Groningen

- **Depot antipsychotica anno 2011**

Literatuuronderzoek naar de toepasbaarheid, organisatie van zorg en farmacologie van depot antipsychotica. Een artikel is gepubliceerd begin 2011 in het Tijdschrift voor Psychiatrie.

Onderzoekers: Dr. Rikus Knegtering, drs. Marco Ruijsink, drs. Hans Oolders en drs. Andrea van der Moolen

- **Ontwikkeling van een instrument ter evaluatie van de effecten van depot antipsychotica**

In 2011 is een pilotproject gestart met een nieuwe korte zelfinvulvragenlijst ter evaluatie van de effecten van depotantipsychotica, zowel kort na de toediening als ook vlak voor de volgende gift. Verwacht wordt dat deze zelfinvullijst zal bijdragen tot een meer optimale toepassing van depot antipsychotica.

- **Tevredenheid medicatie in relatie met duur van gebruik**

Afstudeerproject van Anne Miedema, nurse practitioner: reeds afgerond. Er is een artikel over verschenen in de GGzet Wetenschappelijk, jaargang 15, nummer 1.

Onderzoekers: Anne Miedema, verpleegkundig specialist i.o., dr. Stynke Castelein en dr. Rikus Knegtering

- **De invloed van antipsychotica op seksueel functioneren**

Onderzoek naar de invloed van antipsychotica op seksueel functioneren is een langlopende onderzoekslijn ooit gestart op het Universitair Centrum Psychiatrie (promotie Rikus Knegtering) en thans in de samenwerking van Lentis met het UCP

een vervolg krijgende in een tweede promotietraject met Marrit de Boer als promovenda). Onderdelen in deze onderzoekslijn zijn:

1. Literatuuronderzoek naar de prevalentie en pathogenetische mechanismen van door antipsychotica geïndiceerde seksuele functiestoornissen.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Stynke Castelein, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

2. De Risperidon Aripiprazole and Sexual functioning (RAS) studie. Onderzoek afgerond, geanalyseerd, en gepubliceerd in 2011.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Rikus Knegtering, drs. Andrea van der Moolen, dhr. Han Bous, prof.dr. Bob Wilffert, T. Hamamuri en prof.dr. Durk Wiersma.

3. De validatie van de Antipsychotics and Sexual Functioning Questionnaire (ASFQ).

Onderzoek naar de betrouwbaarheid en validiteit van de ASFQ. Data zijn binnen, analyses begin 2012.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Stynke Castelein, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

4. De tadalafil and Sexual Dysfunction study (TAD). Onderzoek naar de invloed van tadalafil op door antipsychotica geïnduceerde erectiestoornissen. Het onderzoek is geïndiceerd door het UMCG, wordt uitgevoerd door Parnassia, Den Haag (verantwoordelijk onderzoeker drs. H. Oolders, psychiater). Een voorpublicatie van de eerste data werd gedaan op het ECNP congres in Parijs 2011. Nadere analyse van de data staat voor 2012 gepland.

Onderzoekers die rapporteren: Drs. Marrit de Boer en dr. Stynke Castelein.

Overige projecten

- **Empowerment**

Een groot deel van de cliënten volgt een dagbestedingprogramma bij de afdeling Activering & Reïntegratie. De afdeling Activering en Reïntegratie Zuidlaren is onderdeel van zorggroep Linis. Naast mogelijkheden voor dagbesteding, inloop, educatieve en (re)creatieve activiteiten in het dagactiviteitencentrum en op de verblijfsafdelingen biedt de afdeling beschut werk, oriëntatie- en arbeidsrehabilitatietrajecten in werkprojecten aan mensen met een psychiatrische achtergrond. De diensten van de afdeling liggen vooral op het terrein van Lentis in Zuidlaren en voor een klein deel in de kop van Drenthe, zo dicht mogelijk bij de woonomgeving van de cliënten. A&R biedt een breed palet aan activiteiten en dagbesteding. Het biedt veel differentiatie in het niveau van werk en activiteiten en in de werksoorten. A&R biedt patiënten een gestructureerde werkomgeving. Zeer belangrijk is dat mensen dagelijkse routine houden, structuur en bezigheden zijn hierbij evident. De begeleiding van A&R sluit aan bij de behandeling van de patiënt die wordt geboden door de afdeling. Middels het persoonlijk patiëntendossier wordt een activiteitenplan opgesteld en geëvalueerd in samenspraak met de cliënt en het multidisciplinaire behandelteam door de agogisch begeleider.

Hoewel de positieve effecten van dergelijke programma's op herstelbevordering, empowerment en kwaliteit van leven worden verondersteld, is hiernaar nog maar weinig structureel wetenschappelijk onderzoek verricht. Het doel van het onderzoek

is de effecten van dagbesteding op empowerment, herstelbevordering en kwaliteit van leven in kaart te brengen. Tevens zal de kosteneffectiviteit van de dagbestedingprogramma's worden geëvalueerd.

Onderzoekers: Annemarie Stiekema, MSc, en dr. Lisette van der Meer

Lokatie: Langdurige Rehabilitatie Zuidlaren

- **MICA**

Een vergelijkend onderzoek naar stigma binnen de muren van de professionele hulpverlening. Een stigmavragenlijst, de MICA, is vertaald uit het Engels en is reeds afgenomen onder behandelaren van FACT, de Klinieken en huisartsen.

Onderzoekers: Drs. Laura Gras en dr. Stynke Castelein

- **Zelfstigma en ziekte-inzicht bij bipolaire stoornissen versus schizofrenie**

Een vergelijkende studie naar het voorkomen van ziekte-inzicht en zelfstigma bij mensen met een bipolaire stoornis en schizofrenie.

Onderzoekers: Dr. Stynke Castelein en dr. Lisette van der Meer

- **Factor-analyse negatieve symptomen**

Negatieve symptomendata van de PANSS uit het Eerste Psychosen Onderzoek (EPO) en GROUP zijn geanalyseerd om te kijken of de negatieve symptomen onderverdeeld kunnen worden in twee of meer factoren, zodat ze niet als één groot cluster worden beschouwd. Het blijkt dat er twee factoren zijn. Hier hebben Edith en Stynke een artikel over geschreven en wordt ingediend.

Onderzoekers: Drs. Edith Liemburg, dr. Stynke Castelein en dr. Rikus Knegtering

- **Meta-analyse menstruatiestoornissen**

Artikel voor het tijdschrift voor psychiatrie is na eerste beoordeling opnieuw ingediend.

Een tweede engelstalig artikel is in voorbereiding.

Onderzoekers: Drs. Boukje Martha Mollema en drs. Jelleke Ouwehand

- **Implementatie-impuls lotgenotengroep**

Er is in 2011 een trainingsdvd ontwikkeld voor verpleegkundigen en een artikel geschreven ten behoeve van de landelijke implementatie van lotgenotengroepen. Het project is door ZonMw ondersteund en werd uitgevoerd in samenwerking met dhr. Pieter Jan Mulder van het UCP.

Onderzoeker: Dr. Stynke Castelein

- **Parelsubsidie lotgenoten**

Dit project is gestart in 2010 en heeft van ZonMw de parelstatus gekregen. Doel: extra gelden voor het implementeren van de lotgenotengroepen in de zorg. Er zal een train-de-trainer cursus worden ontwikkeld, zodat kennis bestendig en overdraagbaar wordt naar nieuwe trainers. Er zullen landelijk 20 groepen worden gestart en er volgt een update van het bestaande draaiboek. Aangezien lotgenotengroepen na de effectstudie een definitieve plaats krijgen in de landelijke richtlijn schizofrenie, maakt dit project het mogelijk om te voldoen aan de toekomstige vraag. Samenwerking UCP en Lentis: dhr. Pieter Jan Mulder,

projectgroep: dr. Richard Bruggeman, prof.dr. Durk Wiersma, dr. Rikus Knegtering en drs. Corstiaan Bruinsma. Wegens zwangerschap van Stynke Castelein is dit project verlengd tot en met 2012.

Onderzoeker: Dr. Stynke Castelein

- **Artikel NTVG lotgenotengroep**

Er is een jubileumnummer verschenen van het NTVG over GGz-onderzoek. De lotgenotenstudie is verkozen tot een van de goede onderzoeken van de laatste 10 jaar. Een bewerking van het Acta-artikel is in het april-nummer van het NTVG verschenen.

Onderzoeker: Dr. Stynke Castelein

- **Multidisciplinaire Richtlijn Schizofrenie**

Op basis van een systematische search waarin alle RCT's en meta-analyses worden meegenomen, werd gewerkt aan de MRS. Het hoofdstuk psychosociale interventies en het hoofdstuk verpleegkundige interventies zijn geschreven door dr. Stynke Castelein, prof. dr. Mark van der Gaag (VU en Parnassia) en dr. Berno van Meijel (Hogeschool InHolland). Dr. Rikus Knegtering nam samen met collega's een deel van de farmacotherapie richtlijn voor zijn rekening.

Onderzoekers: Dr. Rikus Knegtering en dr. Stynke Castelein

- **PHAMOUS**

Het gesystematiseerde jaarlijkse onderzoek naar de sociaal, psychiatrische en somatische situatie van patiënten met een aan schizofrenie verwante psychose biedt naast verbetering van de individuele zorg van patiënten, de infrastructuur ter verbetering van het management van de zorg en het doen van wetenschappelijk onderzoek.

Momenteel wordt getracht of de Phamous database als epidemiologisch onderzoekstool te gebruiken ter evaluatie van:

1. De relatie van depressie en antidepressivagebruik met antipsychoticagebruik te onderzoeken.

Onderzoekers: Drs. Irene Lako, dr. Huib Burger en dr. Rikus Knegtering

2. De relatie van antipsychoticagebruik met beïnvloeding van frontale en limbische dopaminerge banen.

Onderzoekers: Drs. Edith Liemburg en dr. Huib Burger.

3. Onderzoek naar de invloed van PHAMOUS op de kwaliteit van de zorg, uitgedrukt in het aanbieden van rationele interventies horende bij door PHAMOUS geïdentificeerde problemen en zorgbehoeften.

Onderzoekers: Dr. Stynke Castelein, samen met een beoogde psychiater van Lentis

- **Depressie en psychosen**

Vanuit de GGz Drenthe (dr. Cees Slooff) is een aantal initiatieven gestart ter evaluatie van de prevalentie van depressieve symptomen bij mensen met psychosen. Daarnaast is samen met het RGOc, de GGz Drenthe en Lentis een gerandomiseerde studie in voorbereiding naar de effectiviteit van antidepressiva,

quetiapine dan wel placebo ter verbetering van depressieve verschijnselen bij patiënten die antipsychotica gebruiken.

Onderzoekers: Drs. Irene Lako, dr. Cees Slooff, dr. Richard Bruggeman, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

Subsidie-aanvraag ZonMw: Tussen Weten en Doen

Er is een subsidieaanvraag ingediend voor vijf projecten, allen gericht op de verbetering van de kwaliteit van verpleegkundige zorg. De thema's zijn verbeteren van cognitief functioneren, sociaal functioneren en zelfmanagement van patiënten met schizofrenie. De projecten bevatten allen aspecten van verpleegkundige zorg. Het Nurse E-assist, lotgenotengroepen, Hospitality project, Cognitieve Adaptatie Training en Elips. De vijf subprojecten maken deel uit van een innovatief en geïntegreerd behandelplan, gericht op verpleegkundigen in de zorg voor mensen met schizofrenie.

Alhoewel we tot de laatste ronde zijn gekomen, is de subsidie niet aan ons toegekend. Desondanks zullen we blijven proberen om de projecten door te laten gaan, door derde geldstromen aan te spreken. Een mogelijke subsidiegever is Stichting Roos; een stichting die zich hard maakt voor onderzoek naar psychotische stoornissen.

Top Klinische Zorg

Ook in 2011 hebben de afdelingen Linis Groningen (stad) en Linis Langdurige Rehabilitatie (Zuid Laren) een ontwikkelplan voor Top Klinische Zorg ingediend. De wetenschappelijke adviesraad heeft voor beide plannen een positief oordeel gegeven, hetgeen gepaard gaat met subsidies vanuit de Raad van Bestuur om zorg en onderzoek op de afdeling nog verder te ontwikkelen.

Binnen Linis Groningen heeft dit geleid tot de aanstelling van twee research verpleegkundigen, één voor FACT en één voor de Kliniek. Daarnaast zijn er plannen om een depot polikliniek op te zetten. Ook zullen er twee informatieschermen worden aangeschaft die in de wachtruimtes opgehangen worden om patiënten, familie en medewerkers op de hoogte te houden van de laatste zorg- en onderzoeksontwikkelingen.

Binnen Linis LR is, ter optimalisatie van behandelingen voor de doelgroep, gekozen voor evaluatie en innovatie middels wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoek bij Linis LR heeft als overkoepelende thema 'herstelbevorderende zorg'. Voor het onderzoek zijn een senior-onderzoeker, een junior-onderzoeker en een promovendus aangesteld.

ROM onderzoeksverpleegkundigen

De opzet van het Leefstijl/Elips onderzoek bij Linis Langdurige Rehabilitatie vereiste training van meer verpleegkundigen voor de ROM/Phamous screening. Dit is in een snel tempo georganiseerd. Dit is een mooi voorbeeld van hoe zorg en onderzoek elkaar versterken.

Boek over depot antipsychotica

In aanloop naar het opstarten van een depotpoli, is er een boek in voorbereiding voor depot antipsychotica. Dit boek is deels gebaseerd op het literatuuronderzoek "depot antipsychotica anno 2011" en wordt samengesteld onder redactie van drs. Andrea van der Moolen en dr. Rikus Knegtering. Het boek is gericht op psychiaters, artsen, nurse

practitioners en verpleegkundigen en gaat over het gebruik van depot antipsychotica. Ter voorbereiding van het boek zijn collega psychiaters, de apotheker en verpleegkundigen gevraagd mee te werken aan verschillende hoofdstukken van het boek. Het boek wordt in eigen beheer samengesteld. Aan het boek werkten mee: Prof.dr. Ben Drenth, drs. Andrea van der Moolen, mw. Anneke Zijlstra, drs. Marco Ruijsink, dr. Rikus Knegtering, mw. Lydie Roestenburg en Meidert Sjoerdsma. Publicatie wordt verwacht in 2012.

Ontwikkelpunten

In 2011 is het aantal onderzoeken dat door en bij Linis uitgevoerd wordt flink gestegen. Dit heeft een aantal keer tot verwarring geleid. Om dit in de toekomst te voorkomen en verschillende onderzoeken elkaar niet in de weg te laten zitten, betekent dit dat een procedure is ontwikkeld waarbij alle onderzoeksaanvragen ingediend moeten worden bij Linis Research. Op deze manier kan worden beoordeeld welk onderzoek waar kan lopen. Er is een formulier ontworpen dat op internet zal komen, waarmee onderzoekers hun aanvraag kunnen indienen.

Met de komst van de twee onderzoeksverpleegkundigen heeft het onderzoek binnen Linis een extra impuls gekregen. Ze zijn zeer enthousiast en hebben in korte tijd geregeld dat er ruimte is op Linis Intranet voor onderzoek. Elke maand staat er een onderzoek centraal ('Onderzoek van de maand'): de onderzoeker wordt uitgenodigd om enkele presentaties te geven over het project, eventuele resultaten of over de inclusiecriteria alvorens er wordt gestart. Deze presentaties hebben als doel om, in zijn algemeenheid, deskundigheid omtrent onderzoek bij behandelaren te bevorderen en om onderzoek een vaste plek te geven in de teams. Daarnaast hebben deze presentaties (soms) als doel patiënten te werven voor het desbetreffende onderzoek. In de loop van komend jaar zal geëvalueerd worden of deze aanpak nuttig is.

Plan komend jaar

Om nieuwe en bestaande onderzoeksprojecten te kunnen blijven financieren worden nieuwe geldstromen aangeboord.

In 2012 wordt het NEAT project gestart (promotietraject Gert Wolters). Binnen Linis zal ook het WEGWEIS project gaan lopen, een internet based project om patiënten met psychosen, mede op basis van Phamous data, feedback en hulp te geven via internet. Daarnaast zullen we ROM/Phamous data gebruiken om een beter beeld te krijgen van de problemen van onze patiëntenpopulatie en de gerelateerde (kwaliteit van onze) zorg. De opgedane expertise in het doen van klinisch geneesmiddelenonderzoek wordt uitgebreid door te participeren in fase II onderzoek naar het middel bitopertin bij mensen met schizofrenie.

Er wordt een onderzoeker (promovendus) aangetrokken om het HY project uit te werken en op te gaan starten.

Aansluitend bij Phamous wordt evaluatie-onderzoek opgestart, waarbij wordt gezocht naar een psychiater die aspiraties heeft om te promoveren.

Samen met Parnassia Den Haag (drs. Hans Oolders) en het RGOc (dr. Richard Bruggeman) wordt binnen ROM Phamous, onderzoek opgestart naar de kwaliteit van leven van mensen met psychosen.

Personele bezetting

Linis Groningen

Mw. Anneke Zijlstra (onderzoeksvpl., FACT Groningen)	0.22 fte
Anita Jonkers, MANP (onderzoeksvpl., Kliniek Groningen)	0.22 fte
Drs. Ineke Koopmans (psycholoog, FACT Groningen)	0.22 fte
Dr. Rikus Knegtering (psychiater)	0.22 fte

Linis Langdurige Rehabilitatie

Dr. Lisette van der Meer (senior onderzoeker)	0.66 fte
Annemarie Stiekema, MSc (promovendus)	0.66 fte
Piotr Quee, MSc (onderzoeker)	0.22 fte

Onderzoek binnen de zorggroep Dignis

Zorg voor ouderen

Algemeen

Dignis is de grootste zorggroep van Lentis en is onderverdeeld in twee divisies: de verpleeg- en verzorgingshuizen (V&V) en de GGz divisie. De GGz divisie bestaat uit de afdelingen ouderenpsychiatrie ambulante en klinisch in Groningen, Zuidlaren, Winschoten, Delfzijl en Stadskanaal, Team 290 en het Centrum voor Neuropsychiatrie.

Visie Dignis

Waar de verschillende onderdelen van Dignis samen voor staan, wordt gekenmerkt door het volgende:

- Bewoners, patiënten en cliënten hebben de maximale regie over hun eigen leven. Zij leven en wonen met hun beperkingen zo zelfstandig mogelijk. Zij nemen verantwoordelijkheid voor wat zij zelf kunnen, voor hun eigen behandeling en om maximaal zelfstandig te kunnen zijn. Waar dat niet lukt biedt Dignis bescherming, ondersteuning en compensatie.
- Waardigheid is een sleutelbegrip: waardig leven, waardig ouder worden en waardig sterven. Waardigheid houdt verband met eigen regie en met respect. Eigen regie waar mogelijk en voor zover mogelijk. Wij zijn bereid daar ver in te gaan. Respect altijd en overal, ongeacht de omstandigheden.

De mens en zijn verhaal is het uitgangspunt. Er is aandacht voor achtergrond, levensstijl en gewoonten van patiënten, cliënten en bewoners. Voor elk individu wordt dit verhaal als uitgangspunt genomen voor het handelen.

Dignis GGz: in lijn met de visie van Dignis staat in de zorg die de ouderenpsychiatrie biedt de patiënt en niet de ziekte centraal. In de zorgprogrammering vertaalt zich dat in zorgpaden, die waar nodig zich verbreden tot lanen, en waar mogelijk zich beperken tot een korte brug wanneer tweedelijns GGz overbodig is (geworden). Een goed, zo goed mogelijk, leven is het streven.

In de derde en vierde levensfase neemt onze kwetsbaarheid toe. Vrijwel steeds is bij onze patiënten in meer of mindere mate sprake van multimorbiditeit. Goede zorg dient dan ook op maat gemaakt en vermaakt te worden, onder regie van (de wensen van) de patiënt.

Activiteiten

Cursussen, symposia/congressen (georganiseerd) en subsidieaanvragen

Geen directe activiteiten op dit gebied. De aanstelling van een onderzoekscoördinator/senior onderzoeker per 1 januari 2011 heeft geleid tot bundeling van en lijn brengen in de veelheid van activiteiten die er op wetenschappelijk gebied binnen Dignis mogelijk zijn. Daarnaast heeft dit geleid tot uitbreiding van de onderzoeksmogelijkheden binnen Dignis.

Onderzoeksprojecten

Er is een veelheid aan lopende onderzoeksprojecten binnen Dignis. Deze projecten zijn op te delen in twee groepen, enerzijds de projecten binnen de Verpleeg- en Verzorgingshuizen (V&V), anderzijds de projecten binnen de GGZ.

- Onderzoeksprojecten V&V: onderzoekslijn dementie en belevingsgerichte zorg. Hierbinnen vallen: het promotie- onderzoek van Jeroen Kok, neuropsycholoog i.o., naar kleinschalig wonen in het verpleeghuis; onderzoek naar de implementatie van een interventie met Paro, de robotzeehond; nationaal programma ouderenzorg data.
- Onderzoeksprojecten GGZ: onderzoekslijn aansluitend bij zorgprogramma HOOP (Herstelondersteuning Ouderenpsychiatrie) en affectieve stoornissen (met name depressie). Hier binnen vallen: het promotie-onderzoek van Ista Bogers, ouderenpsychiater, naar suïcidaliteit bij depressie; nationaal programma ouderenzorg data.

Ontwikkelpunten

Ontwikkelpunten bij Dignis zijn het komen tot een heldere onderzoekslijn voor de beide divisies binnen de zorggroep. Verder is het de bedoeling om medewerkers te stimuleren actief te participeren in lopende onderzoeken passend in de onderzoekslijnen, dan wel om zelf initiatief te ontplooiën in de richting van onderzoek passend binnen de onderzoekslijnen.

Plan komend jaar

Het komend jaar ligt de focus op het definiëren en uitbouwen van de onderzoekslijnen voor zowel Dignis V&V als voor Dignis GGZ/ouderenpsychiatrie. Daarbij hoort het stimuleren van mensen tot het doen van onderzoek, en het faciliteren daarvan. De promotie-onderzoeken van drs. Jeroen Kok en mw. drs. Ista Bogers worden verder uitgewerkt. De invoering van ROM bij Dignis GGZ is een belangrijke factor die het klimaat voor onderzoek kan versterken. In dit kader zullen ook verschillende behandelingen bij Dignis ouderenpsychiatrie aan de hand van ROM-data geëvalueerd worden. In 2012 zal nader onderzocht worden in hoeverre het Centrum voor Neuropsychiatrie mogelijkheden heeft om in de toekomst Top GGZ afdeling te worden, en daarvoor gelden aan te trekken.

Personele bezetting

De personele bezetting van Dignis is enorm. Het aantal fte voor onderzoek is beperkt tot de onderzoekscoördinator/senior onderzoek voor 0.44, en daarnaast vier mensen die een 0.22 fte- aanstelling hebben voor het doen van onderzoek. Het streven is de capaciteit voor mensen die gedeeltelijk onderzoek willen doen naast hun klinische werk uit te breiden.

Onderzoek binnen de zorggroep Jonx en het ATN

Kinder- en jeugdpsychiatrie en het AutismeTeam Noord-Nederland

Algemeen

Het AutismeTeam Noord-Nederland (ATN) te Groningen, onderdeel van de zorggroep Jonx biedt specialistische ambulante diagnostiek en behandeling aan kinderen en volwassenen met een ernstige autisme spectrum stoornis, hun gezinsleden en andere betrokkenen. Daarnaast vervult het ATN taken op het gebied van preventie, consultatie en deskundigheidsbevordering. Het ATN te Groningen is sterk gericht op vernieuwing van behandelvormen, samenwerking met andere instellingen en wetenschappelijk onderzoek. Het ATN te Groningen heeft sinds 2008 het keurmerk TOPGGz. Het werkgebied strekt zich uit over de drie noordelijke provincies. De hulp wordt verleend vanuit de locatie van het ATN in de stad Groningen of in de thuissituatie. Het team bestaat uit (kinder- en jeugd)psychiaters, arts, (gezondheidszorg-) psychologen, orthopedagogen en autisme hulpverleners.

Activiteiten

Cursussen

Het ATN geeft regelmatig op verzoek van derden, o.a. open inschrijfcursussen rondom kinderen en ASS+.

Onderzoeksprojecten

Er zijn zowel onderzoeksprojecten gericht op diagnostiek als op behandeling.

- *Theory-of-Mind*

Dit is een onderzoekslijn gericht op diagnostiek. Het betreft het vervolg op het promotieonderzoek van dr. Els Blijd-Hoogewys. Dit betreft valideringsonderzoek van het ToM-Takenboek Sam in verschillende landen, waaronder Italië. Tevens is er onderzoekssamenwerking met Denemarken, waarbij het ToM-Takenboek Freek wordt meegenomen in een cohort studie (replicatie onderzoeksbevindingen bij stemmenhorende kinderen).

Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys en dr. Agna Bartels.

Extern betrokkenen: Prof. dr. Paul van Geert (RuG), Daniella Bulgarelli en prof.dr. Paola Molina (Universita di Torino), Evelyne Thommen (University of Lausanne), dr. Pia Jeppensen (University of Copenhagen), Alya Solodova.

Er zijn twee Engelstalige artikelen in de maak (=Child Development). Planning: klaar in 2012. Een Nederlandstalig artikel over sterk gedragsgestoorde licht verstandelijk gehandicapte volwassenen is ingediend bij het WTA.

- *BRIEF vragenlijst*

Dit is een onderzoekslijn gericht op diagnostiek. De BRIEF is een - van oorsprong Amerikaanse- vragenlijst gericht op het screenen van executieve functie (EF) problemen. Met de BRIEF wordt nagegaan of er problemen zijn op het gebied van

inhibitie, cognitieve flexibiliteit, emotieregulatie, initiëren, werkgeheugen, plannen en organiseren, ordelijkheid en netheid en gedragsevaluatie. Er is een kinder-versie, welke ingevuld wordt door de ouders of verzorgers van het kind. Er is tevens een volwassenenversie.

Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys en Marleen Bezemer.

Extern betrokkenen: Prof. dr. Paul van Geert (RuG) en Shila Nauta.

In 2011 was de aandacht gericht op het schrijven van een Nederlandstalig artikel over de BRIEF data bij kinderen (n=127 kinderen met ASS, waarvan tevens WISC-III is afgeno-men). Vanwege de bijzondere bevindingen is besloten dit artikel niet te plaatsen, maar eerst te publiceren in het Engels. Dit artikel wordt in het voorjaar van 2012 ingediend bij de JADD. Het Nederlandstalig artikel is klaar en wordt ingediend zodra het Engelstalige artikel is geplaatst.

Er is tevens een artikel in de maak rondom data bij volwassenen met een burn-out (extern onderzoek, begeleid door Blijd-Hoogewys). Planning: dit artikel wordt eind 2012 ingediend, als eindopdracht van KP-opleiding Shila Nauta.

In 2012 worden de data van volwassenen met ASS verwerkt en geanalyseerd.

Planning: dit artikel wordt ingediend in 2013.

- *Joint attention en vroeg sociaal-communicatief gedrag bij kinderen met ASS*

Dit is een promotie-onderzoek gericht op zowel diagnostiek als behandeling van infants met ASS. Intern betrokkenen: Marrit Buruma (promovendus) en dr. Els Blijd-Hoogewys (co-promotor). Extern betrokkenen: Prof.dr. Paul van Geert (RuG/ontwikkelingspsychologie, promotor) en dr. Annemarie Huyghen (RuG/orthopedagogiek).

In 2011 was de aandacht gericht op de normering van de VSCG vragenlijst (ontwikkeld door Blijd-Hoogewys en Buruma in 2009). De ouders van zich normaal ontwikkelende kinderen tot en met 6 jaar zijn benaderd via overkoepelende organisaties voor consultatiebureau's, kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Noord-Holland. Er zijn 5201 vragenlijsten uitgezet; 1130 zijn teruggestuurd.

In 2011 liep tevens de verdere dataverwerving betreffende de effectstudie van de Kasari-training, een vroegstimuleringsprogramma bij infants met ASS.

- *Partnercursus Autisme*

Dit is een onderzoek gericht op behandeling. De Partnercursus Autisme is door het ATN en MEE Drenthe ontwikkeld voor vrouwen die getrouwd zijn met een man met (vermoeden van) ASS. Er wordt effectonderzoek gedaan bij diverse (>20) MEE locaties in het land.

Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys.

Extern betrokkenen: Anja Talboom (MEE Drenthe) en Astrid Vissia.

In 2011 liep de datacollectie verder. De tweede scriptie werd geschreven over het onderwerp; Astrid Vissia kreeg de HanneMieke fondsprijs (Nederlandse Vereniging voor Autisme) voor de beste autismscriptie van het jaar. Een Nederlandstalig artikel is in de maak. Planning: ingediend bij WTA, eind 2012.

- *Effectonderzoek sociale vaardigheidstraining**

Dit is een onderzoek gericht op behandeling. Het ATN is mede-aanvrager bij deze ZonMw subsidie. De datacollectie loopt tot april 2012, daarna starten de analyses en kan het 1e artikel geschreven worden.

Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys, Simone Hein, Lineke Davids en Ilona Visser

Extern betrokkenen: dr. Annelies de Bildt (Accare/UCKJP) en Vera Dekker (promovendus Accare).

- *Cogmedtraining**

Dit is een onderzoek gericht op behandeling. Het betreft een werkgeheugentraining via de computer. Datacollectie is gaande.

Intern betrokkene: Simone Hein (volwassenen)

Extern betrokkenen: dr. Catharina Hartman (Accare/UCKJPG), Ernst Horwitz (UMCG/UCP, promovendus) en Wietze van der Zwaag (1NP).

* ATN is een van de deelnemers aan dit onderzoek, maar niet de hoofdonderzoeker.

Ontwikkelpunten

Het ATN wil zich verdiepen in het aanvragen van subsidies. In 2011 heeft het ATN getracht subsidie te krijgen voor het VSCG valideringsonderzoek. Er blijkt in Nederland echter nog nauwelijks onderzoek t.b.v. testontwikkeling gesubsidieerd te worden. Besloten werd om een workshop te volgen bij ZonMw; in juni 2012 is de eerst volgende workshop hieromtrent. Tevens zal er samen met de RuG ook andere subsidiefondsen gezamenlijk aangeschreven worden.

Plan komend jaar

Het komend jaar ligt de focus op het continueren van het promotietraject van Marrit Buruma, het schrijven van diverse artikelen (zie hieronder de verwachtingen) en het genereren van fondsen.

- ToM Takenboek: twee artikelen in Child Development;
- BRIEF: één artikel in Journal of Autism & Developmental Disorders, één artikel in Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme, één artikel in Tijdschrift voor Neuropsychologie;
- Joint Attention: 1 artikel in Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme;
- Partnercursus Autisme: 1 artikel in Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme.

Tevens staan er twee externe onderzoeken, waaraan het ATN deelneemt, in de startblokken.

- Theory-of-Mind fMRI-onderzoek
Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys

Extern betrokkene: dr. Marc Thioux (BCN)

- Brain connectivity, fMRI-onderzoek bij volwassenen met ASS

Intern betrokkene: dr. Els Blijd-Hoogewys

Extern betrokkenen: prof. dr. Christian Keysers (BCN NeuroImaging Center),
dr. Marc Thioux en dr. Leonardo Cerliani.

Personele bezetting

De personele bezetting van het ATN bedroeg in 2011 gemiddeld zo'n 20.7 fte, waarvan 16.58 fte behandelaren en 1.2 fte onderzoekers.

Onderzoek binnen de zorggroep Welnis en het CIP

Ambulante psychiatrie, preventie, crisishulpverlening en Centrum voor Integrale Psychiatrie

Algemeen

Binnen het Centrum voor Integrale Psychiatrie (CIP) wordt ambulante geestelijke gezondheidszorg geboden aan mensen die, naast reguliere behandeling, complementaire en alternatieve geneeswijzen (CAG), leefstijl en/of zingeving en spiritualiteit in de behandeling willen betrekken. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat mensen verschillen. In de werkwijze van het CIP zijn daarom pluriformiteit, respect voor de overtuiging van de patiënt en andere culturen, herwaardering van de therapeutische relatie en een focus op gezondheid en welzijn vanuit een holistisch perspectief belangrijke aspecten. Naast een open mind is ook een kritische houding vereist. Om de veiligheid en professionaliteit te garanderen heeft het CIP daarom een protocol voor alternatieve geneeswijzen ontwikkeld, die constante toetsing van de gekozen stappen in het behandelproces waarborgt, mede gebaseerd op de principes van evidence-based medicine.

Omdat integrale psychiatrie een relatief onontgonnen gebied is, gaan binnen het CIP integraal psychiatrische behandelingen en wetenschappelijk onderzoek naar veiligheid en effectiviteit ervan hand in hand. Dit wordt gedaan door een onderzoeksgroep waarin behandelaren en onderzoekers van het CIP, verschillende universiteiten, studenten en participerende externe hulpverleners op het gebied van CAG samenwerken.

Activiteiten

Onderzoeksprojecten

Het onderzoek binnen het CIP is in twee lijnen vormgegeven:

1. Onderzoek naar de effecten van complementaire medicatie (zoals kruiden en voedingssupplementen) op het beloop van psychiatrische aandoeningen.

Lopend onderzoek:

- Een review over de effectiviteit van natuurlijke medicatie bij schizofrenie.

2. Onderzoek naar zelfhelend vermogen, met als uitgangspunt dat er twee wegen leiden naar gezondheidsverbetering: enerzijds de pathogenese (de ziekteleer), die verklaart waarom klachten ontstaan en hoe deze klachten of symptomen bestreden kunnen worden om daarmee de draaglast te verminderen en de gezondheid te verbeteren, maar anderzijds de salutogenese (de gezondheidsleer), die gebaseerd is op het idee dat naast het verlagen van de draaglast ook de draagkracht kan worden vergroot om een betere gezondheid te bereiken.

Lopend onderzoek:

- Studies naar het effect van mindfulness
- N=1 studies naar het effect van hartcoherentietherapie bij chronische depressie en het effect van ademhalingstherapie bij angst en paniek

- Evaluatie van het effect van leefstijlmodules
- Onderzoek naar de uitkomsten van routine outcome monitoring binnen het CIP.

Ontwikkelpunten

Ontwikkelpunten bij het CIP zijn het komen tot een nog scherpere focus en het zeer selectief omgaan met verzoeken van buitenaf. Het motto: 'liever een beetje goed doen dan een boel half', blijft een aandachtspunt.

Plan komend jaar

Het komend jaar ligt de focus op het afronden van het promotietraject van Rogier Hoenders, het schrijven van het ROM-artikel en het review over natuurlijke medicatie bij schizofrenie, het lustrumcongres Integrale Psychiatrie waar tevens een workshop onderzoek wordt verzorgd door Agna Bartels en Elske Bos, het ontwikkelen van een langer termijn beleid in het kader van een TKZ-aanvraag, samenwerking met Het Behouden Huys en andere ontwikkelingen binnen Welnis, het genereren van fondsen en het zoeken van een nieuwe promovendus (in het kader van de TKZ-visitatie voorjaar 2013).

Personele bezetting

De personele bezetting van het hele CIP bedroeg in 2011 gemiddeld zo'n 14.0 fte, waarvan 9.5 fte behandelaren en 4.5 fte overige medewerkers. Hierin bedraagt het aantal fte voor onderzoek ca. 1.3 fte.

Onderzoek binnen de zorggroep Forint en de Van Mesdag Kliniek

Forensische psychiatrie

Algemeen

Forint houdt zich vooral bezig met mensen met een ernstige psychiatrische stoornis, waarvan een groot deel tevens met justitie in aanraking is gekomen. Met name binnen de Mesdag Kliniek bestaat een lange traditie van onderzoek aansluitend bij nationale en internationale netwerken voor forensische psychiatrie.

Activiteiten

Onderzoeksprojecten

- **Empathieonderzoek**

Onderwerp

Empathie betekent je kunnen verplaatsen in, en meeleven met een ander. Dit is een centraal begrip in de forensisch-psychiatrische diagnostiek en behandeling. Het gaat om: 1. hoe ontwikkelt empathie zich; 2. is er op die ontwikkeling invloed uit te oefenen en zo ja, hoe; 3. wat is de neurobiologische basis van empathie en zijn disfuncties.

Onderzoekers

Mevr. drs. Harma Meffert (promovendus), mevr. drs. Valeria Gazzola, prof. dr. Hans den Boer, prof. dr. Christian Keysers en dr. Arnold Bartels.

Voortgang in 2011

In 2009 zijn de eerste resultaten gepresenteerd op de Endo-Neuro-Psycho Meeting te Doorwerth middels een presentatie met de titel: 'Shared circuits and empathy in patients with psychopathy'. Verder is eind 2009 de data geanalyseerd met betrekking tot de structurele hersenverschillen tussen de twee groepen. Hierbij zijn ook de data meegenomen van een groep proefpersonen met een diagnose in het Autisme Spectrum. Deze groep proefpersonen heeft deelgenomen aan een vergelijkbaar MRI onderzoek in het Social Brain Lab, uitgevoerd door drs. Jojanneke Bastiaansen. Eind 2009 is begonnen met de analyses van de Diffusion Tensor Imaging data, waarmee verschillen in de connectiviteit tussen hersengebieden in kaart gebracht kunnen worden. In 2011 zijn een aantal concepten geschreven, aangeboden aan tijdschriften en aan de leescommissie. In mei 2012 zal de promotieplechtigheid plaatsvinden.

- **Onderzoek autismespectrumstoornissen**

Onderwerp

Tot voor kort werden deze stoornissen te weinig onderkend. Schattingen zijn dat het vóórkomen binnen de forensische psychiatrie op 10% tot 15% ligt. Er bestaan nog weinig behandelmethoden voor forensisch-psychiatrische patiënten met autismespectrumstoornissen en van bestaande methoden is het resultaat nog niet uit systematisch onderzoek bekend. Nu de stoornis meer onderkend wordt, is de behoefte groot meer te

weten over de diagnostiek, de kern van de stoornis en de behandeling, in relatie tot het specifiek forensische aandachtgebied (preventie delictgedrag). Het onderzoek betreft:

- diagnostiek (hoe tot een goede diagnose te komen en de behandelvoortgang goed kunnen evalueren);
- behandeling (welke methoden werken goed, op welke manier en in welke volgorde);
- specifieke risicotaxatie (de standaardrisicotaxatie is voor deze specifieke doelgroep waarschijnlijk niet gericht genoeg) en levensloopbegeleiding (wat is op de langere termijn werkzaam en nodig).

Partners

Het diagnostiekonderzoek geschiedt in samenwerking met het autismecentrum, het Dr. Leo Kannerhuis in Oosterbeek en Doorwerth.

Onderzoekers

Dr. Arnold A.J. Bartels en mevr. dr. Astrid van Dijk

Voortgang in 2011

In verband met de pensionering van dr. A. Bartels is deze onderzoekslijn voorlopig gestopt.

• **Forensische sociale-netwerkanalyse**

Onderwerp

Het sociale netwerk van een patiënt speelt in de meerderheid van de gevallen een belangrijke rol in de aanloop tot het delict (falen van de preventie). De invloed van het sociale netwerk als factor komt in de bestaande risicotaxatie-instrumenten slechts beperkt aan de orde.

Het onderzoek betreft het sociale netwerk van de patiënt buiten de kliniek. Middels interviews met patiënten en enkele van hun netwerkleden wordt onderzocht welke netwerkpersonen en omstandigheden in het individuele geval bijdragen aan vermindering of toename van delictgevaar. Een belangrijk aandachtspunt in dit onderzoek is het ontwikkelen en evalueren van hierop gebaseerde interventies. Interventies bestaan uit afspraken met patiënt en netwerkleden over het toekomstig leven, eventueel in de vorm van levensloopbegeleiding.

Partners

Het betreft een promotieonderzoek in samenwerking met de Rijksuniversiteit Utrecht, Universiteit van Tilburg en Stenden Hogeschool Leeuwarden. Daarnaast betreft het een intern Mesdagonderzoek.

Onderzoekers

Dr. Marinus Spreen, mevr. Swanny Kremer, mevr. Marlies van de Berg, drs. Lydia Pomp (promovenda, Stenden Hogeschool), prof dr S. Bogaerts (Universiteit van Tilburg) en prof. dr. B. Volkers.

Voortgang in 2011

In 2011 is de afdeling Onderzoek samen met het maatschappelijk werk van de instroom begonnen met het integreren van de FSNA en de milieurapportage in het kader van sociale diagnostiek. Daarnaast is er in 2009/2010 een FSNA-interventie studie geweest onder de patiënten van de Uitstroom. Hierover is een artikel geschreven welke in 2011 is gepubliceerd in het tijdschrift Proces. In 2011 is een FSNA cursus gegeven aan een aantal Vlaamse forensische instellingen.

- **Effecten van netwerken op behandeling van patiënten (promotie-onderzoek)**

Onderwerp

Op het niveau van een behandelingsafdeling wordt bestudeerd hoe het sociale netwerk van een patiënt eruit ziet (interviews met patiënten en sociotherapeuten) en wat dat betekent aan extra gegevens om de behandeling te ondersteunen. Hoe kun je uit wat je als sociotherapeut wél van patiënten ziet (wie met wie op welke manier omgaat) iets schatten en zo mogelijk concluderen over wat je níét ziet (patiënten die elkaar onder druk zetten, die verboden materiaal uitwisselen of aan elkaar verkopen als drugs, niet toegestane cd's en dergelijke. Welke invloed heeft de netwerkstructuur op de afdeling op het behandelverloop?

Partners

Het betreft een promotieonderzoek in samenwerking met de vakgroepen sociologie van de Rijksuniversiteiten Groningen en Utrecht, Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology (ICS).

Onderzoekers

Drs. R. van der Horst (promovendus), prof. dr. Tom Snijders (University of Oxford), prof. dr. Völker (Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology Utrecht) en dr. M.Spreen.

Voortgang in 2011

In 2009 is de longitudinale dataverzameling afgerond. Deze bestond uit 3 metingen op 5 behandelafdelingen voor persoonlijkheidsstoornissen. Naast gegevens over sociale relaties van patiënten zijn middels een (op dynamische HKT-30 items gebaseerde) vragenlijst gegevens verzameld over het functioneren (de 'behandelstaat') van de patiënten.

In 2010 zijn twee artikelen gepubliceerd en op 7 november 2011 is het proefschrift *Network effects on treatment results in a closed forensic psychiatric setting* door dr. R. van der Horst verdedigd.

- **Arousalmeter**

Onderwerp

Mensen laten fysiologische reacties zien op het herkennen van voorwerpen of beelden en op vragen naar emotionele gebeurtenissen. Deze onderzoekslijn heeft als leidende vraag: Op welke wijze kunnen meetmethoden van fysiologische reacties ingezet worden als behandelingsondersteunende en risicomangement methode (monitoring) gedurende het resocialisatieproject? Dit project is een vervolg op en een verbetering van het polygrafisch onderzoek. Met behulp van neuropsychologische tools en EEG-onderzoek worden fysiologische reacties gemeten zoals elektrische huidweerstand, ademhaling, bloeddruk, oogbewegingen, spierbewegingen, hersengolven en bloedvolumedoorvoer. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar betrouwbaarheid en validiteit van 'bevraging'.

Partners

Universiteit van Tilburg/Leuven

Onderzoekers

Prof.dr. Stefan Bogaerts, dr. Marinus Spreen en drs S.Fielenbach.

Voortgang in 2011

In 2010/2011 is een aantal experimenten beschreven welke in 2011 zullen worden uitgevoerd. Deze experimenten hebben tot doel om de betrouwbaarheid en predictieve validiteit van arousal te onderzoeken. In 2011 is hiertoe een arousalmeter aangeschaft en drs S. Fielenbach aangetrokken als onderzoeker.

- **Risicotaxatie onderzoek**

Onderwerp

Risicotaxatie is een verplicht onderdeel van het vrijhedenbeleid en de kwaliteit van de risicotaxaties is structureel onderwerp van onderzoek. In FPC dr. S. van Mesdag wordt gebruikt gemaakt van de HKT-30 als instrument voor geweldsdelinquenten en de SVR-20 voor zedendelinquenten.

Partner

Alle FPC's in Nederland

Onderzoekers

Dr. Marinus Spreen en prof dr. S. Bogaerts

Voortgang in 2011

In 2010 is het landelijke project HKT-revisie van start gegaan. Dit project wordt gefinancierd met behulp van een innovatiesubsidie van DJI waarin FPC dr. S. van Mesdag penvoerder is (projectleider: dr. M. Spreen). In 2011 is dataverzamelingsfase afgerond. Er zijn in totaal 347 landelijke dossiers van ex-patiënten die in de jaren 2004- 2008 ontslag hebben gekregen gescoord. In 2012 wordt de dataset geanalyseerd en de handleiding geschreven.

In 2011 heeft drs K. de Vries in het kader van de opleiding tot Klinisch Psycholoog retrospectief onderzoek uitgevoerd met de HKT-30. Het artikel is geaccepteerd door het Tijdschrift voor Psychiatrie en zal in 2012 verschijnen.

In 2011 heeft dr. M.Spreen gastcollege Risicotaxatie gegeven bij de Master Forensische Psychologie van de Universiteit Tilburg en bij Klinische Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 2011 is ook een risicotaxatie cursus gegeven aan GGz Friesland. Daarnaast heeft hij de jaarlijkse interne risico taxatiecursus voor nieuwe medewerkers in FPC Dr S. van Mesdag gegeven.

- **N=1 methodiek en het Patient Volg Systeem (PVS) (promotie-onderzoek)**

Onderwerp

N=1 staat voor: het aantal onderzochte mensen (in onderzoekstermen: N) is één. Dus het gaat over één persoon. De overgrote meerderheid van behandel-evaluatie-onderzoek gaat over groepsvergelijkingen (van wel behandelde met niet of anders behandelde mensen). Dat is uitermate belangrijk onderzoek, maar daarnaast blijft de vraag: of er in het individuele geval een redelijke indicatie is te geven voor de werkzaamheid van een behandeling (causaal verband tussen behandeling en gebleken vooruitgang op bijvoorbeeld tests en inzake gedrag)? Daartoe is de zogenoemde N=1-methodiek ontwikkeld. Deze bestaat in aanzet sinds de jaren '70, maar komt vanwege de benodigde statistiek en methodologie maar heel langzaam tot ontwikkeling terwijl er in principe een groot potentieel is. Een belangrijke onderzoekslijn is N=1-methodologie ontwikkelen: in individuele gevallen kunnen aangeven of er vooruitgang is en of er duidelijke indicaties zijn voor een causale samenhang daarvan met de gegeven behandeling (interventies). De

ontwikkelde N=1 methodiek is toegepast in een patiënt volg systeem dat bestaat uit een vragenlijst (Instrument voor Forensische Behandel-evaluatie (IFBE)) die elke behandel-bespreking door alle betrokken behandelaars ingevuld wordt. Het doel van het PVS is het op gestructureerde wijze evalueren van de behandeling op N=1 niveau, dit wordt ook wel routine outcome monitoring (ROM) genoemd. Met de verzamelde data zullen vervolgens ook op groepsniveau behandelonderdelen en zorgprogramma's geëvalueerd gaan worden.

Partner

Forensische psychologie, Universiteit van Tilburg.

Onderzoekers

Drs. Erwin Schuringa, dr. Marinus Spreen en prof dr S. Bogaerts (universiteit Tilburg)

Voortgang in 2011

In 2011 is de aangepaste vragenlijst (Instrument voor Forensische Behandel Evaluatie (IFBE)) standaard geïmplementeerd bij de multidisciplinaire besprekingen. Daarnaast is in 2011 gewerkt aan de verdere validering van de IFBE en is meegewerkt aan de N=1 editie van GGZetWetenschappelijk. In 2012 worden de eerste resultaten aangeboden aan internationale wetenschappelijke tijdschriften. In 2011 is de belangstelling vanuit IZZ Zuidlaren meer concreet geworden en wordt de IFBE in 2012 ingevoerd.

- **Ethisch onderzoek**

Onderwerp

Wanneer men op een regelmatige basis en gestructureerd met elkaar in gesprek gaat over ethiek en morele afwegingen, zal het nadenken over wat onze behandeling tot een goede behandeling maakt toenemen.

In de dagelijkse praktijk is er zelden bedenktijd. Juist bij het maken van afwegingen bij morele dilemma's lijken werkers vaak op zichzelf aangewezen te zijn. Werkers richten zich dikwijls op hun eigen intuïtie en ervaringen. Moreel denken en werken is daardoor onderhevig aan willekeur en lijkt weinig reflectief en gecontroleerd te zijn. Er is in FPC Dr. S. van Mesdag geen centraal orgaan dat steun biedt of sturing geeft bij het tot stand komen van morele oordeelsvorming.

Bij ethisch onderzoek wordt onderzocht of het 'ethisch denken' gestimuleerd wordt door regelmatig stil te staan bij ethische aspecten van de behandeling. Medewerkers worden ondersteund bij het eigen denkproces. Dit heeft als doel de morele bewustwording te bevorderen, de kwaliteit van morele reflectie te verbeteren, de motivatie tot het verlenen van goede zorg te vergroten en daarmee de kwaliteit van de zorg te verbeteren. De ondersteuning aan de medewerkers wordt geboden door in regelmatige reflectie-bijeenkomsten een stappenplan uit te leggen én toe te passen. De bijeenkomsten kunnen gebruikt worden om begrippen te verhelderen, om de situatie uit te diepen, om eventuele argumenten te analyseren en om te zien of deze coherent zijn, om zo te komen tot een situatie waarin de medewerker zelf tot een weloverwogen beslissing kan komen.

Ook wordt onderzocht welke morele waarden voor medewerkers belangrijk zijn en hoe zij deze waarden vertalen in normen voor het handelen.

Partner

Rijksuniversiteit Groningen

Anne Ruth Mackor (Hoogleraar professie ethiek aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid in het bijzonder van de juridische professies en bijzonder hoogleraar professionele ethiek vanuit humanistisch perspectief bij de Faculteiten Wijsbegeerte en Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap).

Onderzoekers

Swanny Kremer (Coördinator ethisch onderzoek, Junior Onderzoeker), Ben Rijkema (Geestelijk Verzorger), Gerbrand Stam (Psychotherapeut), Harm Prins (Manager Dienst Geïntegreerde Beveiliging), Harry Beintema (Directeur Behandelzaken), Heidi Wolf (Sociotherapeut), Hein Bokern (Zorginhoudelijk Manager), Jeannette van der Meijde (Geestelijk Verzorger), Karin Groot (Beeldend Therapeut), Lammert Neijmeijer (Geestelijk Verzorger), Mariët Slaats (Medewerker Onderzoek en Diagnostiek), Sheila van Staveren (Geestelijk Verzorger), Wilma Kerstholt (Seksuologen) en Wouter Bosma (Medewerker Arbeidsgerichte Activiteiten).

Voortgang in 2011

De werkgroep ethiek vindt het belangrijk om tijd te nemen voor reflectie, om werknemers met elkaar op een systematische manier te laten buigen over het werk, over zorg, over behandeling. In 2011 zijn er drie themalunches georganiseerd waarbij alle medewerkers aan konden schuiven om mee te denken. De drie thema's waren: *'Privacy'*, *'Informed Consent'* en *'Behandelen en Beveiligen'*. Ter plekke is een stappenplan uitgewerkt met betrekking tot het betreffende thema. De themalunches worden binnen de kliniek goed bezocht, en ook goed ontvangen.

Plan komend jaar

Ook in 2012 zullen er weer drie themalunches worden georganiseerd waarbij medewerkers kunnen aanschuiven en op een gestructureerde manier kunnen meedenken over ethische dilemma's die spelen in de kliniek.

De werkgroep ethiek zal een masterstudent wijsbegeerte (RuG) onderzoek laten doen naar de kwaliteit van leven voor patiënten in FPC Dr. S. van Mesdag.

Op 8 november 2012 zal er een symposium worden georganiseerd over het thema 'Filosofie in de Forensische Psychiatrie' in het kader van het 10-jarig bestaan van de onderzoeksafdeling van de Mesdag.

Bijlage: Publicaties per zorggroep

Linis

Artikelen, boeken/hoofdstukken

Liemburg E., Aleman A., Bous J., Hollander K., Knegtering H (2011). An open randomized pilot trial on the differential effects of aripiprazole versus risperidone on anhedonia and subjective well-being. *Pharmacopsychiatry*. May;44(3):109-13. Epub 2011 Mar 22.

Vehof J., Risselada AJ., Hadithy AF., Burger H., Snieder H., Wilffert B., Arends J., Wunderink L., Knegtering H., Wiersma D., Cohen D., Mulder H., Bruggeman R. (2011) Association of genetic variants of the histamine H1 and muscarinic M3 receptors with BMI and HbA1c values in patients on antipsychotic medication. *Psychopharmacology (Berl)*. 2011 Jul;216(2):257-65. Epub 2011 Feb 19.

Knegtering H., Oolders H., Ruijsink MA., van der Moolen AEGN (2011). Depot antipsychotica anno 2011 (Depot antipsychotics anno 2011) *Tijdschr Psychiatr*. 53(2):95-105. Review. (Dutch).

Lako IM., Taxis K., Bruggeman R., Knegtering H., Burger H., Wiersma D., Slooff CJ (2011). The course of depressive symptoms and prescribing patterns of antidepressants in schizophrenia in a one-year follow-up study. *Tijdschr Psychiatr*. 53(2):95-105. Review. (Dutch).

Nienhuis F., Knegtering H (2011). Classificatie van psychotische stoornissen (classification of psychotic disorders). In: *Handboek Schizofrenie (Textbook schizophrenia)*. Cahn W., Krabedam L., Myin-Germeys I., Bruggeman R., Haan de L (2011). *De tijdstroom Utrecht The Netherlands*. 35-61. ISBN 987 90 5898n179 0 (Dutch).

Knegtering H. Nienhuis F (2011). De differentiaal diagnostiek van psychotische stoornissen. (differential diagnosis in psychosis). In: *Handboek Schizofrenie (Textbook schizophrenia)*. ICahn W., Krabedam L., Myin-Germeys I., Bruggeman R., Haan de L (2011). *De tijdstroom Utrecht The Netherlands*. 61-73. ISBN 987 90 5898n179 0 (Dutch)

Bruggeman R., Knegtering H (2011). Farmacotherapie van psychotische stoornissen 1, achtergrond (pharmacotherapy of psychosis 1, background). In: *Handboek Schizofrenie (Textbook schizophrenia)*. Cahn W., Krabedam L., Myin-Germeys I., Bruggeman R., Haan de L (2011). *De tijdstroom Utrecht The Netherlands*. 395-413. ISBN 987 90 5898n179 0 (Dutch)

Bruggeman R., Knegtering H (2011). Farmacotherapie van psychotische stoornissen 2, praktijk (pharmacotherapy of psychosis 1, clinical practice). In: *Handboek Schizofrenie (Textbook schizophrenia)*. Cahn W., Krabedam L., Myin-Germeys I., Bruggeman R., Haan de L (2011). *De tijdstroom Utrecht The Netherlands*. 413-433. ISBN 987 90 5898n179 0 (Dutch)

Dlabac-De Lange JJ., Knegtering H., Bais L., Aleman A (2011). Transcraniële magnetische stimulatie bij schizofrenie. (Transcranial magnetic stimulation in schizophrenia) *Tijdschrift voor Psychiatrie*. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1. S 137. (Dutch)

- Bais L., Hoekert M., (Gedeelde Eerste Auteur), Knegtering H., Aleman A (2011). Asymmetrische hersenactiviteit gerelateerd waarnemen van emoties in spraak: causale relaties onderzocht met transcraniële magnetische stimulatie. Tijdschrift voor Psychiatrie. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1. S137-138. (Dutch)
- Miedema A., Castelein S., Knegtering H., Schneider H (2011). Tevredenheid antipsychoticagebruik in relatie tot behandelduur: een cross-sectionele studie (treatment satisfaction and duration of treatment, a cross-sectional study). Tijdschrift voor Psychiatrie Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1 (symposium). S109-110. (Dutch).
- Knegtering H (2011). Nieuwe inzichten in de werkingsmechanismen en de bijwerkingen van psychofarmaca bij persoonlijkheidsstoornissen. Tijdschrift voor Psychiatrie. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1 (symposium). S261-262. (Dutch)
- Looman N., Knegtering H., Sloof CJ., Jorg F., Lako IM., Sytma S., Wiersma D., Taxis K., Bruggeman R (2011). Somatische screening als onderdeel van de ROM-psychozen; haalbaarheid en resultaten binnen het Phamous-project in Noord-Nederland (Screening for somatic diseases as part of Routine Outcome Monitoring). Tijdschrift voor Psychiatrie. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1 (symposium). S110-111. (Dutch)
- Dlabac-De Lange JJ., Knegtering H., Bais L., Aleman A (2011). Repetitive transcraniële magnetische stimulatiebehandeling van negatieve symptomen bij schizofrenie. Tijdschrift voor Psychiatrie. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1 (symposium). S135-136. (Dutch)
- James-Gras L., Castelein S., Knegtering H (2011). Stigma binnen de muren: de MICA studie. Tijdschrift voor Psychiatrie. Samenvattingen 39de voorjaarcongres 2011/suppl.1 (symposium). S141-142. (Dutch)
- Knegtering H., Oolders H., Ruisink M., Moolen van der A.E.G.M (2011). Depot antipsychotica anno 2011 (Depot antipsychotics anno 2011). Tijdschrift voor Psychiatrie 53. 2, 95 – 105. (Dutch)
- Stant D., Castelein S., Bruggeman R., van Busschbach JT., van der Gaag M., Knegtering H., Wiersma D., (2011). Economical aspects of peer support groups for psychosis. Community Ment Health J. Community Ment Health J. Feb;47(1):99-105.
- Bruggeman R., Knegtering H (2011). Chapter on medication strategies. Update Dutch Guidelines Schizophrenia 2011 (Dutch)
- Boer de M.K., Bous J., Sytma S., Moolen van der AEGM, Hamamura T., Wilffert B., Bous, J., Wiersma D., Knegtering H. (2011). A randomized open-label comparison of the impact of aripiprazole versus risperidone on sexual functioning (RAS study). J Clin Psychopharmacol. Aug;31(4):523-525.

Lako IM., Taxis K., Bruggeman R., Knegtering H., Burger H., Wiersma D., Slooff CJ (2011). The course of depressive symptoms and prescribing patterns of antidepressants in schizophrenia in a one-year follow-up study. *Eur Psychiatry*. 2011 Feb 1. [Epub ahead of print]

Lako IM., Bruggeman R., Knegtering H., Wiersma D., Schoevers RA., Slooff CJ., Taxis K (2011). A systematic review of instruments to measure depressive symptoms in patients with schizophrenia. *J Affect Disord*. 2011 Nov 17. [Epub ahead of print]

Jiawan V.C.R, Arends J., Slooff C., Knegtering H (2011). Medicamenteuze interventies bij negatieve symptomen bij patiënten met schizofrenie (Pharmacological interventions for negative symptoms in patients with schizophrenia). In: Pijnenborg M, Withaar F, Knegtering H, Slooff C, van der Gaag M (red). Kenniscentrum Phrenos boekenreeks. Deel 7, blz 63-89. (In: Pijnenborg M, Withaar F, Knegtering H, Slooff C, van der Gaag M (eds) . Expert Center Phrenos Books, part 7). ISBN 978 90 810293 0 8 (Dutch)

Liemburg E., Aleman A., Knegtering H (2010). Biologische achtergrond van negatieve symptomen bij schizofrenie (The biological background of negative symptoms in schizophrenia). In: Pijnenborg M, Withaar F, Knegtering H, Slooff C, van der Gaag M (red). Kenniscentrum schizofrenie boekenreeks deel 7. Blz 39-63 (In: Pijnenborg M, Withaar F, Knegtering H, Slooff C, van der Gaag M (eds) . Expert Center Phrenos Book, part 7) ISBN 978 90 810293 0 8 (Dutch)

Dlabac-De Lange JJ., Bais L., Aleman A., Bruggeman R., Knegtering H (2011). Transcraniële magnetische stimulatie bij negatieve en depressieve symptomen in het kader van schizofrenie. (Transcranial magnetic stimulation in negative or depressive symptoms in schizophrenia). In: Pijnenborg M, Knegtering H, Withaar F, Slooff C, van der Gaag M (red), Kenniscentrum Phrenos boekenreeks deel 7, blz 89-101. (In: Pijnenborg M, Withaar F, Knegtering H, Slooff C, van der Gaag M (eds). Expert Center Phrenos Book, part 7) ISBN 978 90 810293 0 8 (Dutch)

Knegtering H., Boer de MK (2011). Urogenitale bijwerkingen (urogenital side effects in psychopharmacology). In: Loonen AJM, Hovens JE (red). *Handboek functionele psychofarmacologie (Textbook Functional Psychopharmacology)*. De tijdstroom, Utrecht The Netherlands 2012 ISBN nr. 978 90 5898 205 6 (Dutch)

Pols J., Knegtering H., Bruinsma C (redactie) (2011). *Psychiatrie in reflectie (Psychiatry in reflection)*. Lentis Zuidlaren The Netherlands ISBN /EAN 978 90 76321 271 (Dutch)

Knegtering H (2011). Ontwikkelingsgericht opleiden in de psychiatrie, beschouwing over de toekomst van de psychiatrie en de consequenties voor de opleiding (Development oriented educations in psychiatry for psychiatrists, the future of psychiatry and consequences for education). In: Pols J., Knegtering H., Bruinsma C (redactie) (2011). *Psychiatrie in reflectie (Psychiatry in reflection)*. Lentis, Zuidlaren, The Netherlands ISBN /EAN 978 90 76321 271 (Dutch)

Boer, M.K. de, Liemburg, E.J., Wiersma, D., Schoevers, R.A., Knegtering, H (2011). Differential effects of aripiprazole versus risperidone on sexual performance, negative symptoms or

emotional flatness (anhedonia). Eur Neuropsychopharmacology, vol 21, suppl. 3, p. S488. Poster 6 September ECNP Paris.

Boer, M.K. de, Oolders, H., Schoevers, R.A., Wiersma, D., Knegtering, H (2011). Efficacy of tadalafil on erectile dysfunction in male patients using antipsychotics: a double-blind placebo controlled cross-over trial. Eur Neuropsychopharmacology, vol 21, suppl. 3, p. S487. Poster 6 September ECNP Paris.

Boer, M.K. de, Liemburg, E.J., Wiersma, D., Schoevers, R.A., Aleman, A., Knegtering, H (2011) Differential effects of aripiprazole versus risperidone on sexual performance, negative symptoms or emotional flatness (anhedonia). Poster 24 November Phrenos Congres Zwolle.

Boer, M.K. de, Oolders, H., Schoevers, R.A., Wiersma, D., Knegtering, H (2011). Efficacy of tadalafil on erectile dysfunction in male patients using antipsychotics: a double-blind placebo controlled cross-over trial. Poster 24 November Phrenos Congres Zwolle.

In voorbereiding/ geaccepteerd/ in druk: Januari 2012

Dlabac-De Lange J, Kuipers M, Knegtering H (2011). Does the Critical Flicker Fusion Threshold distinguish patients with schizophrenia from healthy controls? (submitted).

Knegtering H., de Hert M., Scholte-Stalenhoef AN., van der Werf-Eldering M, Sytema S., Wiersma D. Prolactin levels during short term and long-term antipsychotic treatment.

Knegtering H., Beintema H., Castelein S., Klene M., Drenth B., Oolders H., Slooff C., Bruggeman R., van den Bosch R.J. The Long-term Effects of Depot Antipsychotics or Clozapine on Sexual Functioning.

Renesse van R,H., Wiersma D., Berg van den G., Knegtering H. Effects of antipsychotic-induced hyperprolactinemia on the hypothalamic-pituitary-gonadal axis.

Van der Moolen AEGM, Knegtering H. Depot antipsychotica, theorie en praktijk (leerboek). (Depot antipsychotics, science and clinical practice, textbook, (In press) (Dutch)

Knegtering H. en de Boer M.K. Sexual dysfunctions in psychopharmacology (textbook).

Westenbroek JM., Ouwehand J., Sytema, S., Wiersma D., Knegtering H (2011). Menstrual disorders in schizophrenia, possible causes and consequences (submitted).

Liemburg E., Swart M., Curcic-Blake B., Knegtering H., Aleman A. Altered resting state connectivity of the self-reflection network in alexithymia (accepted).

Bogers CHM., Boshuisen ML., Kok J., Knegtering H (2012). Neurotoxiciteit tijdens lithiumgebruik bij ouderen: reden tot aanpassing van het behandelbeleid? (neurotoxicity in treatment with lithium in the elderly). Tijdschrift voor Psychiatrie (In press). (Dutch)

Knegtering H., Boer de MK. (2012). Antipsychotic treatment and sexual dysfunction. The role of prolactin and dopamine. Lentis Zuidlaren The Netherlands (In press).

Posters

Lako IM., Knegtering H., Burger H., Slooff CJ., Taxis K., Bruggeman R (2011). Patient reports of antipsychotic induced depressive symptoms. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 27.

Es van FD., Knegtering H., Carbo M., Smid HG., Wiersma D, Bruggeman R (2011). Gender differences in first episode psychosis- the EPO 500 study. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 65.

Bruggeman R., Vehof J., Al Hadity A., Burger H., Riselado AJ., Wilffert B., Arends J., Wunderink A., Knegtering H., Cohen D., Mulder H., Schnieder H (2011). Association of genetic variants of the H1 and M3 receptors with BMI and HbA1c in caucasian patients using antipsychotics. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 83.

Bais L., Hoekert LM., Knegtering H., Aleman A (2011). Brain asymmetry for emotional prosody in schizophrenia: causal relations investigated with TMS. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 130.

Liemburg E., Knegtering H., Renken R., Hollander KJ., Aleman A (2011). Decreased prefrontal activation in patients with schizophrenia performing the Tower of London Task. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 133.

Castelein S., Knegtering H (2011) Treatment of negative symptoms: which psychosocial interventions are effective. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 261.

Dlabac de Lange JJ., Bais L., Aleman A., Knegtering H (2011). Optimizing of TMS treatment parameters for negative symptoms in schizophrenia : results of a meta-analysis and suggestions for further research. Schizophrenia Bulletin Vol 37, Suppl 1. 301.

Voordrachten

Onderstaande voordrachten zijn gehouden op gezaghebbende nationale en/of internationale congressen of symposia.

Rapportageperiode: januari tot en met september 2012

Schizophrenia International Research Society (SIRS) te Florence (april 2012)
(Postervoorredrachten: L. Bais, H. Knegtering)

Voorjaarscongres van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) te Maastricht (april 2012) (Lezing: S. Castelein, Workshop: H. Knegtering).

Consortium Psychiatrie UMCG: Mw. Bais

Geaccrediteerde E-Learning voor seksuele functiestoornissen bij gebruik van antipsychotica en psychofarmaca (H. Knegtering).

Geaccrediteerde E-Learning medicamenteuze interventies uit de multidisciplinaire richtlijn schizofrenie 2012 (H. Knegtering).

Bijscholing psychosociale interventies uit multidisciplinaire richtlijn schizofrenie 2012 (S. Castelein)

Landelijk FACT-congres te Groningen (september 2012): Mw. M. Ufkes

Schizofreniecongres te Zwolle (november 2012): reeds geaccepteerde lezingen voor dhr. G. Wolters, mw. L. Bais, mw. S. Castelein en dhr. H. Knegtering

Rapportagejaar: 2011

Schizofreniecongres Zwolle 2011: L. Bais, G. Wolters, H. Knegtering.

Voordrachten en posterpresentaties op het Schizophrenia International Research Society (SIRS) congres te Florence (2010) en het International Congress on Schizophrenia Research (ICOSR) te Colorado Springs (2011) (S. Castelein, L. Bais, E.J. Liemburg, A. Aleman, H. Knegtering)

Voordrachten en poster Human Brain mapping 2011 (A. Aleman, E.J. Liemburg, H. Knegtering)

ECNP Parijs 2011 (M.K. de Boer, H. Knegtering).

Voorjaarscongres van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (2011) (S. Castelein, L. Bais, E.J. Liemburg, H. Knegtering).

Betrokkenencongres 2011 (G. Wolters).

Participatie in het jaarlijkse nationale schizofreniecongres georganiseerd door Phrenos te Zwolle met voordrachten en posters.

Initiatiefnemer en mede-organisator van de tweejaarlijkse nascholing voor hulpverleners in Noord Nederland rond de zorg voor mensen met psychosen.

Artikelen, boeken/hoofdstukken

Bogers CHM., Boshuisen ML., Kok J., Knegtering H. Neurotoxiciteit tijdens lithiumgebruik bij ouderen: reden tot aanpassing van het behandelbeleid? (neurotoxicity in treatment with lithium in the elderly). In voorbereiding.

Proefschriften

Geen.

Posters

Geen.

Voordrachten/lezingen

Oktober 2011

Persoonlijkheidsproblematiek bij ouderen: biologische/somatische aspecten; Voordracht op landelijk symposium te Rotterdam.

September 2011

ROM in de ouderenpsychiatrie; voordracht NOP te Groningen.

Jonx/ATN

Artikelen, boeken/hoofdstukken

Bartels-Velthuis, A.A., Blijd-Hoogewys, E.M.A, Van Os, J. (2011). Better theory-of--mind skills in children hearing voices mitigate the risk of secondary delusion formation. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 124, 193–197.

Proefschriften

Inge van Balkom was eind 2011 bijna klaar (promotie begin 2012).

Posters

E.M.A. Blijd-Hoogewys & M. Bezemer (november 2011). Kinderen met autisme zijn niet flexibel. Screenen van executieve functieproblemen met BRIEF-vragenlijst. Posterpresentatie Jaarcongres voor klinisch (neuro)psychologen.

Shila Nauta & E.M.A. Blijd-Hoogewys (november 2011). 'Werken lukt me écht niet!' De rol van executief functioneren bij burnout. Posterpresentatie Jaarcongres voor klinisch (neuro)psychologen.

Voordrachten/lezingen

Blijd-Hoogewys (mei, september en december 2011). Diagnostiek en behandeling van ASS bij kinderen en volwassenen. GZ-opleiding Groningen.

Blijd-Hoogewys (december 2011). Meisjes met ASS. Afscheidssymposium J. Strijk.

Blijd-Hoogewys (oktober 2011), Post Graduate Course 'Psychiatry over the lifespan', Curaçao Update Autisme.

Blijd-Hoogewys (oktober 2011). College Ontwikkelingsperspectief binnen GGZ. RUG.

Blijd-Hoogewys (september 2011). Teamvergadering Ontwikkelingsstoornissen. GZ-J-Opleiding Groningen, hoofddocent Diagnostiek en behandeling van GTS.

Blijd-Hoogewys (september 2011). College Psychopathologische beelden bij kinderen, RUG.

Blijd-Hoogewys (april en september 2011). Hoofddocent Diagnostiek en behandeling van ADHD bij volwassenen GZ-J-Opleiding Groningen.

Blijd-Hoogewys (september 2011). Update Autisme. Nascholingsbijeenkomst Consortium Psychiatrie UMCG.

Blijd-Hoogewys (april en september 2011). Hoofddocent Diagnostiek en behandeling van ASS. GZ-J-Opleiding Groningen.

D. Bulgarelli, E.M.A. Blijd-Hoogewys, P.L.C. van Geert & P. Molina (augustus 2011), Theory-of-mind development: a cross-cultural comparison of typically developing Dutch and Italian children. European Conference on developmental psychology.

Blijd-Hoogewys (mei en juli 2011). Diagnostiek en behandeling van ADHD en GTS bij kinderen en volwassenen. GZ-Opleiding Groningen.

Blijd-Hoogewys (juni 2011). Partnercursus Autisme. Congres 'Nieuwe ontwikkelingen in de behandeling van autisme'.

Blijd-Hoogewys (mei 2011). Het ATN, een TOPGGz afdeling. Werkbezoek Ministerie van VWS aan RvB Lentis.

Blijd-Hoogewys (mei 2011). Cursus: inlevingsvermogen. Workshop Autisme Centraal, Groningen.

Blijd-Hoogewys (mei 2011). Hoofddocent Diagnostiek en behandeling van GTS Z-J-Opleiding Groningen.

Blijd-Hoogewys (maart 2011). Cursus: inlevingsvermogen, Workshops Autisme Centraal, Gent (België).

Blijd-Hoogewys (april 2011). Het ATN, een TOPGGz afdeling. Werkbezoek RvB Nederlandse Zorg Authoriteit aan RvB Lentis.

C. Aerts & E.M.A. Blijd-Hoogewys (maart 2011). TOPGGz: Gespecialiseerde diagnostiek bij Autisme. Voorjaarscongres Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.

Blijd-Hoogewys (maart 2011). De ontwikkeling van het sociaal snapvermogen bij kinderen. Nationaal Autisme Congres.

Blijd-Hoogewys (februari 2011). Het ATN, een TOPGGz afdeling. Werkbezoek RvB Menzis aan RvB Lentis.

Blijd-Hoogewys (januari 2011). Onderzoek is zo leuk! KP-Opleiding Groningen, Blok Onderzoek & Innovatie.

Blijd-Hoogewys (januari 2011). Onderzoek binnen Jonx, Meet & Greet Onderzoekers van Lentis.

Welnis/CIP

Artikelen, boeken/hoofdstukken

Bartels-Velthuis, A.A., Blijd-Hoogewys, E.M.A, Van Os, J. (2011). Better theory-of-mind skills in children hearing voices mitigate the risk of secondary delusion formation. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 124, 193–197.

Bartels-Velthuis, A.A., Van de Willige, G., Jenner, J.A., Van Os, J. Wiersma, D. (2011). Course of auditory vocal hallucinations in childhood: 5-year follow-up study. *British Journal of Psychiatry*, 199, 296-302

Bartels-Velthuis, A.A., Van de Willige, G., Jenner, J.A., Wiersma, D., Van Os, J. (2011). A prospective study of trauma-related onset and persistence of childhood hallucinatory experiences, and development of secondary delusional ideation. *Psychological Medicine*, doi:10.1017/S0033291711001590.

Bos, E.H., Van Wel, E.B., Appelo, M.T. & Verbraak, M.J.P.M. (2011). Effectiveness of Systems Training for Emotional Predictability and Problem Solving (STEPPS) for borderline personality problems in a 'real-world sample'. Moderation by diagnosis or severity? *Psychother Psychosom*, 80, 173-181.

Hoenders, R., Bos, E., de Jong, J., de Jonge, P. (2011). Unraveling the temporal dynamics between symptom and treatment variables in a lifestyle-oriented approach to anxiety disorder. A time-series analysis. *GGzet Wetenschappelijk*, 15 (2), 11-30.

Hoenders, H.J.R., Bos, E.H., de Jong, J.T.V.M., de Jonge, P (2011). Temporal dynamics of symptom and treatment variables in a lifestyle-oriented approach to anxiety disorder: a single-subject time-series analysis. *Psychother Psychosom* (accepted).

Meesters, Y., Dekker, V., Schlangen, L.J.M., Bos, E.H., Ruiters, M.J. (2011). Low intensity blue-enriched white light (750 lux) and standard bright light (10 000 lux) are equally effective in treating SAD. A randomized controlled study. *BMC Psychiatry*, 11:17.

Meijer, A., Conradi, H.J., Bos, E.H., Thombs, B.D., van Melle, J.P., de Jonge, P. (2011). Prognostic association of depression following myocardial infarction with mortality and cardiovascular events: a meta-analysis of 25 years of research. *General Hospital Psychiatry*, doi:10.1016/j.genhosppsych.2011.02.007.

Ranchor, A.V., Fleeer, J., Sanderman, R., Van der Ploeg, K.M., Coyne, J.C., Schroevers, M. (2011). Psychological interventions for cancer survivors and cancer patients in the palliative phase. Cochrane Database of Systematic Reviews (accepted).

Van den Brink, E. en Koster, F. (2011). Compassievol leven - van mindfulness tot heartfulness. Meppel: Boom.

Proefschrift

Bartels-Velthuis, A.A. (2011). Auditory hallucinations in childhood. Dissertation. University Medical Center Groningen, University Center for Psychiatry, University of Groningen, Groningen, the Netherlands

Voordrachten/lezingen

Maart 2011	Integrale psychiatrie; lezing voor GGz Friesland
Maart 2011	Integrale psychiatrie; lezing voor GGz Noord Holland
April 2011	Bijscholing huisartsen Delfzijl: Integrale Psychiatrie
Mei 2011	Workshop 'Running therapy & Integrale Psychiatrie'
Mei 2011	Lifestyle for Healthy Aging, Leeuwarden:
lezing 'Leefstijltraining en zelfhelend vermogen'
Oktober 2011	'De therapeutische relatie', lezing op afscheidssymposium Milders,
A-opleider Lentis
December 2011	Bijscholing huisartsen Groningen e.o.: integrale psychiatrie

Forint/Van Mesdag kliniek

Artikelen, boeken/hoofdstukken

Buunk-Werkhoven, YAB, Dijkstra-le Clerq, M, Verheggen-Udding, E.L. ,de Jong, N. & M. Spreen (2011). Halitosis and oral health-related quality of life: a case report. International Journal of Dental Hygiene, 10, 3-8.

Bogaerts, S., Spreen, M., & Palermo, G.B. (2011). Obsessive-compulsive and schizotypal characteristics in a group of male child molesters. Crimen et Delictum: International Journal of Criminological and Investigative Sciences, 2(1), 15-26

Bogaerts, S., Daalder, A.L., Knaap, L.M. van der, Spreen, M., & Henrichs, J. (2011). Factor structure of the Childhood Trauma Questionnaire-Short Form among female in-door

prostitutes in the Netherlands. *The Journal of Forensic Psychology Practice*, 11(5). pp. 432-442

Hoeben, E, Spreen, M, Berg van den, M & Bogaerts, S. (2011) 'Informeel toezicht tijdens de resocialisatie in een tbs-behandeling' *Proces Tijdschrift voor de strafrechtspleging*, 90 (1), 26-41.

Kremer, S. Synco van Mesdag: 'Wat is een psychopaat?' *GGzet wetenschappelijk*, 2011, jaargang 15, nummer 1

Kremer, S. Beperkte werkingssfeer zorgt voor professionele nood. *Maatwerk, vakblad voor maatschappelijk werk*, 2011, nummer 3

Kremer, S en Van der Meijde, J, Ondersteunen van het eigen denkproces. *Tijdschrift voor Humanistiek*, jaargang 12, 2011, nummer 47

Kremer, S, Hoe kan men recht doen aan de ander? *GGzet wetenschappelijk*. 2011, jaargang 15, nummer 2

Kremer, S, Ik heb zeven petten op. *Proces, Tijdschrift voor strafrechtspleging*. 2011 (90), 6
Lancel, M., Oosterbos, N., Spreen, M., & Akkerman-Bouwsema, G. (2011) 'Short-term Assessment of Risk and Treatability (START). Onderzoek naar de betrouwbaarheid en predictieve validiteit van de START.' *Panopticon*, 6, pp 6-20.

Schuringa, E. Een voorbeeldcasus uit het patiënt volgsysteem van het FPC Dr. S. van Mesdag, *GGzet Wetenschappelijk*, 15, 2, pp 55-69.

Schuringa, E., Heininga, V. & Spreen, M. De N=1 statistiek achter het patiënt volgsysteem in het FPC Dr. S. van Mesdag, *GGzet Wetenschappelijk*, 15, 2, pp 70-77.

Proefschrift

Horst, van der, R (2011) *Network effects on treatment results in a closed forensic psychiatric setting*, ICS-dissertation, Groningen.